

УДК 81.25

Писаренко Наталія Миколаївна

викладач кафедри іноземних мов

Київський національний університет технологій та дизайну

Писаренко Наталия Николаевна

преподаватель кафедры иностранных языков

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Nataliia Pysarenko

Teacher of Foreign Languages Department

Kyiv National University of Technologies and Design

МИСТЕЦТВО ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ТРУДНОЩІ ТА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

ИСКУССТВО ПОЭТИЧЕСКОГО ПЕРЕВОДА: ТРУДНОСТИ И

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

THE ART OF TRANSLATING POETRY: DIFFICULTIES AND

ACTUAL PROBLEMS

***Анотація.** Стаття присвячена актуальним проблемам перекладу поетичних творів. У процесі зіставного аналізу перекладів поезій поетів-класиків англійської та американської літератури було виявлено та проаналізовано особливості та труднощі, які повинні бути враховані при перекладі лірики.*

***Ключові слова:** поетичний твір, рима, строфа, смисловий зміст.*

***Аннотация.** Статья посвящена актуальным проблемам перевода поэтических произведений. В процессе сравнительного анализа переводов поэзий поэтов-классиков английской и американской литературы было*

обнаружено и проанализировано особенности и трудности, которые должны учитываться при переводе лирики.

Ключевые слова: *поэтическое произведение, рифма, строфа, смысловое содержание.*

Summary. *The article is devoted to the actual problems of poetry translation. The peculiarities and difficulties of lyrics translation were detected and analyzed in the process of comparative analysis of British and American classical poetry translations.*

Key words: *poetical work, rhyme, verse, semantic content.*

«Поезію неможливо перекласти. Хіба можливо перекласти музику?» Так говорив Вольтер – один з найбільших французьких філософів-просвітників і поетів XVIII століття. Переклад художньої літератури – це складна і надзвичайно актуальна форма перекладацької діяльності, яка об'єднує різні народи та культурні звичаї. Дуже часто якісний переклад може стати навіть самостійним літературним твором. Дана характеристика притаманна поетичному перекладу. Саме переклад поезії викликає багато труднощів і є однією з найскладніших форм художнього перекладу. Поети, перекладачі і вчені в різні часи і в різних країнах вважали, що переклад поезії взагалі неможливий. Хоча складається враження, що даному виду перекладу приділяється найменше уваги, попри це з кожним роком в Україні з'являється все більше досліджень та напрямків поетичного перекладу.

Існує багато теорій щодо перекладу лірики розроблених такими вченими як В. Г. Белінський, А. І. Смирницький, О. В. Жомнір, А. С. Бархударов, Р. Якобсон та ін. Значне місце в перекладацькій поетичній культурі займає збірка І. К. Харитонова «Зіставні переклади поезій», де

автор висвітлює головні принципи перекладу поезій та проблеми зіставного перекладознавства.

Художній поетичний переклад вважається одним із найважливіших форм міжкультурної взаємодії. Це один із найважчих видів перекладацької діяльності, оскільки несе в собі не лише комунікативну та культурну функції, а й естетичну.

Павленко Н. О. припускає у своїй статті, що специфічність поетичного перекладу полягає в тому, що віршований текст за своєю природою не піддається простому семантичному, а тим більше буквальному перекладу, за виключенням декількох зразків верлібру. Навіть спроби перекласти віршований текст прозою, дотримуючись найповніше його лексико-семантичних і граматичних складників, не змінить сутності, бо при такому підході не перекладаються найважливіші складники вірша – його фонетичні та ритміко-метричні компоненти, тобто вірш перестає бути віршем і перетворюється в якісно інший текст. Крім того, поезія у власному значенні слова, на відміну від просто віршованої форми мовлення, характеризується особливостями змісту: конденсацією думки та образу, а також підвищеною емоційністю. Всі аспекти мови в поезії виконують експресивну функцію. В поетичному творі всі елементи – фонетичні, лексичні, синтаксичні, метричні – тісно взаємопов'язані, знаходячись у певних відношеннях одне з одним. Головна особливість, яка відрізняє віршовану мову від прози, – це чітка ритмічність малюнка, яка легко сприймається. Перекладач віршів тому і стикається з завданням особливої складності: він пов'язаний розміром, римою, кількістю складів та строф, тобто він повинен створити своєю мовою твір, який носії цієї мови сприйняли б як поетичний [2, с. 123].

Як зазначає у своїй статті Скалевська Г. О., кожного разу, розпочинаючи роботу над перекладом того чи іншого художнього, а особливо поетичного твору, перекладач неодмінно стикається із низкою важливих, взаємопов'язаних і часто взаємообумовлених питань як

теоретичного, так і суто практичного характеру. Ключовим з-поміж них виступає питання «Як перекладати?», що вимагає вирішення одразу двох таких безпосередньо підпорядкованих йому питань, як: «Що я перекладаю?» і «Чому я це перекладаю?». Відповідаючи на перше питання, слід з'ясувати, у чому полягає унікальність та мистецько-літературна цінність конкретного оригінального твору, до якого літературного напрямку він належить, чим характеризуються мистецькі та світоглядні настрої його автора і яке місце й значення відведено у його літературній спадщині саме цьому творові. Корисно замислитися над тим, чим є оригінал для носіїв його власної культури, за що вони його люблять, в якому контексті сприймають, і у чому полягає для них його внутрішня сила і самобутня краса. Як правило, саме зроблені на основі таких міркувань висновки й зумовлюють вибір тих чи інших принципів та інструментів перекладу, визначаючи стратегічний вектор перекладацького мислення [4, с. 77].

Враховуючи дані принципи та аспекти, ми можемо окреслити наступні труднощі та актуальні проблеми поетичного перекладу та відповісти на питання, чи являється переклад лірики мистецтвом.

Отже, чому переклад поезії викликає стільки проблем? Відповіді на це запитання можна виокремити з нижченаведених труднощів, з якими стикаються перекладачі та філологи.

Основні проблеми та труднощі поетичного перекладу:

1. *Співвідношення змісту оригіналу та перекладу.*

Перекладачу не вдається бути абсолютно точним, оскільки мови мають різну структуру. При перекладі втрачаються певний зміст та мовні засоби, оскільки переклад поезії не може бути точною копією оригіналу. Розглянемо для прикладу уривок з перекладу верлібра Волта Вітмена «Пісня про себе» зі збірки «Листя трави». **Оригінал:** A few light kisses, a few embraces, a reaching around of arms, ... У **перекладі** Леся Герасимчука: Легкі поцілунки, обійми, рук затискання довкола, ... Намагаючись зберегти ритм

верлібру, перекладач опускає при перекладі слова "few" та "reaching". Хоча переклад не може копіювати оригінал, але навіть такі маленькі деталі, як виключення слова, можуть змінити зміст. На жаль, в ході перекладу майже неможливо уникнути втрати певного об'єму інформації, оскільки кожна мова відрізняється за своїм складом. У цьому випадку багато що залежить від перекладача. Якщо він хоче передати поетичний текст якомога точніше, він не буде випускати щось зі змісту або кардинально його змінювати.

2. Дотримання точності та достовірності.

Спроба відтворити буквально всі слова в перекладі поетичного твору неодмінно призведе до втрати ритмічності та римованості. Але все більше перекладачів намагаються цього уникати останнім часом. Найчастіше ця проблема постає при перекладі японської поезії хайку. Розглянемо два варіанти перекладу одного з віршів відомого японського поета Мацуо Басьо.

Оригінал: 古池や 蛙飛び込む 水の音.

Англомовний переклад Роберта Хасса:

The old pond –
A frog jumps in,
Sound of water.

Україномовний переклад М. Лукаша:

На старім ставку
жаба в воду плюснула –
чули ви таку?

Хайку – це трирядковий неримований вірш, котрий складається з 17 складів (5-7-5) і характеризується простотою. По перше, якщо рахувати загальну кількість складів, український переклад довший за англомовний і відповідає правилам хайку. А коли взяти до уваги, що хайку притаманна відсутність рими, то україномовний переклад протистоїть даним правилам і відзначається ліричністю. У свою чергу, англомовний переклад дотримується поетичних канонів даного жанру.

3. *Передача складних метафоричних образів за допомогою незвичного сполучення знайомих слів.*

Правильний вибір синонімів надає поетичному образу експресивності та виразності. Це сильно впливає на читача і створює позитивне враження. Для прикладу проаналізуємо деякі метафори з перекладу вірша «Плач» Аллена Гінзберга. **Оригінал:** ... who cowered in unshaven rooms in underwear... / ... publishing obscene odes on the windows of the skull... У **перекладі** Юрія Андруховича «неголені нори» / «на вікнах своїх черепів». Варто зазначити, що такі складні метафори важко передати, дотримуючись емоційної та стилістичної адекватності лексичних одиниць, а особливо в поезії біт-покоління. Але Юрію Андруховичу вдається досягти потрібної експресивності за допомогою підбору слів з іншим стилістичним відтінком.

4. *Переклад реалій та виразів, зрозумілих лише представникам вихідної культури.*

У перекладознавстві реалії – це слова і вирази, що позначають предмети матеріальної культури народу. До них входять специфічні поняття побуту народу, національної кухні та культури, географічні назви, суспільно-політичні терміни і тому подібне. Розглянемо ще раз як приклад відомий вірш «Плач» культового американського поета Аллена Гінзберга. Оскільки даний вірш відносять до епохи біт-покоління та хіпі, він насичений лексикою, що позначає алкогольне та наркотичне сп'яніння, значення яких може бути незрозумілим для представників іншої культури. **Оригінал:** ... suffering Eastern sweats and Tangerian bone-grindings and migraines of China under junk-withdrawal in Newark's bleak furnished room, ... У **перекладі** Юрія Андруховича: ... звиваючись у Танжерській ломці й мігренях Китаю від героїнової абстинюги ... Слово «ломка» зрозуміле для українського читача, а от «абстинюга», навпаки, досить незвичне для українського вуха. Автор використав слово із сильним колоритним забарвленням, що трохи зміщує акценти, але робить переклад цікавим.

5. *Підтримання системи римування та семантики.*

У перекладацькій діяльності часто трапляються випадки, коли віршовий розмір не вдається зберегти при перекладі. Але перекладач Любимов Н. М. стверджував свого часу, що звукопис у перекладі повинен бути несподіваним і завжди спаяним зі смислом, має акомпанувати думкам, почуттям, настрою. Для прикладу візьмемо першу строфу з пісні Роберта Бернса «Та, що постіль мені стелила».

Оригінал:

When January wind was blawing cauld,
As to the north I took my way,
The mirksome night did me enfauld,
I knew na where to lodge till day. ...

У перекладі М. Лукаша:

Як ішов я та й на верховину,
Заблудився в ніч під хуртовину;
Хат не видно, людей не чувати –
Де ж я буду нічку ночувати? ...

У перекладі С. Маршака:

Меня в горах застигла тьма,
Январский ветер, колкий снег.
Закрылись наглухо дома,
И я не мог найти ночлег. ...

Перше, що впадає в око – це усунення лексеми “January” у перекладі М. Лукаша. Можливо, їй не була надана достатня значимість. По-друге, як пише Демецька В. В., переклад першої строфи, виконаний С. Маршаком, де точною є тільки фонетична відповідність, а недотримання семантики перетворило народну пісню на записки мандрівника з елементами телеграфного стилю, де втрачено не лише шотландський дух, а й поетичний дух узагалі [1, с. 193].

6. *Дотримання віршованої структури оригіналу.*

Важливим є питання про передачу віршованої структури оригіналів. Успішний переклад – це єдність звукопису, ритму, віршованої структури, інтонації та композиції. Не можна змінити один компонент, щоб це не вплинуло на загальну структуру твору. Наведемо для прикладу першу строфу з трьох перекладів вірша Томаса Харді «Коли я йшов у Ліонес».

Оригінал:

When I set out for Lyonesse,
A hundred miles away,
The rime was on the spray,
And starlight lit my lonesomeness
When I set out for Lyonesse
A hundred miles away. ...

У **перекладі** Івана Харитонова:

Коли я в Ліонес ішов
З самотністю в очах, –
Здавався довгим шлях.
Був іней, потім сніг пішов,
Коли я в Ліонес ішов
З самотністю в очах.

У **перекладі** Наталії Писаренко:

Коли ішов я в Ліонес,
То іней скрізь лежав,
Шлях місяць осявав.
Ніяких не чекав чудес,
Коли ішов я в Ліонес,
І іней скрізь лежав.

У **перекладі** невідомого перекладача:

Як іду я до Ліонеса,

То відстань значення не має!

А мерехтливих зір завіса

Мою самотність прикрашає.

Як ми бачимо, у перекладі невідомого автора відсутнє ліричне відчуття і розуміння англійської мови як такої. У даному випадку порушена кількість строф оригіналу, оскільки автор скоротив їх з шести до чотирьох. Як наслідок, відбулася деформація і співвідношення змісту оригіналу та перекладу, оскільки навіть повторювальні строфи є невід'ємною частиною його повноти. Окрім того, зміна розділових знаків пунктуації також не доречна, що веде за собою смислові та інтонаційні зміни.

7. Збалансоване поєднання творчої та інформативної функції в поетичному перекладі.

Раніше вважалося, що творча функція повинна бути на другому плані, а основна – це інформативна функція. Але останнім часом творча функція помітно виходить на перший план. Передати точний поетичний зміст і при цьому зробити це лірично, красиво та згідно поетичним канонам – це завдання сучасного перекладача. Воно складне, але досяжне, адже тільки людина може конкурувати з механічними онлайн-перекладачами, які починають захоплювати перекладацький простір. Але чи можуть вони замінити людину в поетичному перекладі? Як не крути, але творча родзинка притаманна лише людині. Тільки вона може уникнути недоладні відхилення від оригіналу та розбіжності у строфіці й римуванні.

Можна зробити висновок, що множинність віршованого перекладу відкриває перед перекладачами наступних поколінь широкі і водночас нелегкі можливості для написання нових поетичних перекладів, що також передбачає і можливе вдосконалення попередніх робіт. Важливим моментом у процесі перекладу є творчий синтез. У своїй статті О. Радчук зазначає, посилаючись на Ю. Еткінда та його книгу «Поезія і переклад», що поетичний твір неподільний, він являє собою єдність ідеї, образу слова,

ритму, інтонації, звукопису, композиції. Неможливо відділити ритм від стилю мовлення, синтаксис від інтонації або музичності [3, с. 280].

Отже, ми можемо з упевненістю стверджувати, що поетичний переклад – це безсумнівно мистецтво. Специфіка поетичного перекладу полягає в тому, що перекладач повинен також стати автором і створити свій перекладацький шедевр, який не лише відповідає законам перекладу, але й водночас є самостійним доробком. Поетичні твори, якою б мовою вони не були створені, передають почуття автора, що потім сприймаються читачем.

Література

1. Демецька, В.В. Великий Бернс у перекладах великих / В. В. Демецька // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна / Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Харків: Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. Вип. 58. С. 191-195 .
2. Павленко Н. О. Збереження поетичного потенціалу епітетів при перекладних трансформаціях / Н. О. Павленко // Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка. 2004. Вип. 16. С. 123-125.
3. Радчук О. Структурна концепція віршованого перекладу / О. Радчук // Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2013. Вип. 2 (44). С. 276-284.
4. Скалевська Г. О. Концептуально-практична стратегія перекладу англomовної експериментальної поезії двадцятого століття / Г. О. Скалевська // Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 43 (4). С. 76-82.